

ӘЛЕМДІК САЯСАТТЫҢ ЖАҒАНДАНУЫ. ХАЛЫҚАРАЛЫҚ

Халықаралық және жаһандық
қауіпсіздік

Көптеген зерттеушілер мен авторлар қауіпсіздіктің тұжырымдама ретінде көбінесе даулы мәселе екендігімен келіседі. Қауіпсіздіктің негізгі құндылықтардың еркіндігін білдіретініне (жеке тұлғалар үшін де, топтар үшін де) қатысты келісім бар, бірақ «жеке», «ұлттық», «халықаралық» немесе «жаһандық» қауіпсіздікке назар аудару қажет екендігіне қатысты елеулі келіспеушіліктер бар.

Халықаралық қауіпсіздік мемлекеттердің әртүрлі қатерлерден қорғалуын, олардың негізгі қажеттіліктері мен даму мүмкіндіктерін қамтамасыз ететін халықаралық құқық нормаларымен бекітілген халықаралық (ең алдымен мемлекетаралық) қатынастардың құрылғысы болып табылады. Бұл термин сондай-ақ дәстүрлі бейбітшілік немесе соғысты болдырмау ұғымының синонимі ретінде пайдаланылады. Сонымен қатар ол «бейбітшілікті сақтау үшін жағдай жасауға ықпал ететін және соғысқа әкелуі мүмкін алғышарттардың құралуына қарсы әрекет ететін келісімдерге қол жеткізуді, қағидаттарды әзірлеуді, институттар мен рәсімдерді құруды» болжайды.

Қауіп төнетін және қорғауға мұқтаж объектіге байланысты жеке және топтық, қоғамдық және ұлттық, өңірлік және жаһандық қауіпсіздік туралы айтылады. Бұл тізбеде ұлттық қауіпсіздік (англ.: national security) жетекші рөлге ие болады, өйткені өңірлік (англ.: regional security), халықаралық және жаһандық қауіпсіздік (англ.: global security) тұжырымдамалары ең алдымен ұлттық мүдделерді келісу негізінде қалыптасады.

Бұл ретте қауіпсіздіктің басқа тұжырымдамаларына қарағанда, жаһандық сипаттағы «жаңа» қауіптер мен проблемаларды зерттеуге бағытталған жаһандық қауіпсіздік тұжырымдамасы мемлекеттік емес немесе жаңа трансұлттық акторлардың мүдделері мен сипатын ескереді.

Халықаралық қауіпсіздікті қамтамасыз етудің негізгі тәсілдері:

- мүдделі елдер арасындағы өзара қауіпсіздікті қамтамасыз ету туралы екіжақты шарттар;
- мемлекеттерді көп жақты одақтарға біріктіру;
- халықаралық қауіпсіздікті қолдайтын дүниежүзілік халықаралық ұйымдар, өңірлік құрылымдар мен институттар;
- халықаралық саяси тәртіпті демилитаризациялау,
- демократияландыру және ізгілендіру,
- халықаралық қатынастарда құқықтың үстемдігін белгілеу.

Ұлттық қауіпсіздікке дәстүрлі көзқарас

1648 жылғы Вестфаль шартынан бастап мемлекеттер халықаралық жүйенің ең ықпалды қатысушылары болып саналды. Олар «саяси легитимділіктің әмбебап стандарты» болды және мемлекеттер арасындағы қарым-қатынастарды реттейтін жоғары өкілеттік болған жоқ. Бұл - қауіпсіздік үкіметтердің басым міндеттемесі ретінде қарастырылғанын білдіреді. Мемлекеттер өзіне-өзі көмек көрсетуді білдіретін осы әлемнен өзінің жеке қорғанысын іздеудің басқа баламасы жоқ деп санады.

Либералды институционализм

Халықаралық қауіпсіздікке неореалистік көзқарастың негізгі сипаттамаларының бірі халықаралық институттар соғыстың алдын алуда өте маңызды рөл атқармауы тиіс деген сенім болып табылады. Институттар мемлекет мүддесінің өнімі және халықаралық жүйенің өзі жүктейтін шектеулер ретінде қарастырылады. Дәл осы мүдделер мен шектеулер өздеріне тиесілі немесе олар тұратын институттар емес, ынтымақтастық немесе бәсекелестік туралы мемлекеттердің шешімдерін айқындайды.

Баламалы тәсілдер

Өздерін «конструктивистер» деп атайтын авторлардың басқа тобы халықаралық қатынастарға билік саясаты ғана емес, қатысушылардың идеялары мен ұқсастығы әсер етеді деп санайды. Біз осыған дейінгі әлемдік саясат теориялары туралы дәрістерде талқылағанымыздай, осы көзқарасқа сәйкес, халықаралық саясаттың негізгі құрылымдары материалдық сипатқа қарағанда әлеуметтік сипатқа ие. Бұл әлеуметтік конструктивистерді мемлекеттер арасындағы әлеуметтік өзара іс-қимыл сипатындағы өзгерістер халықаралық қауіпсіздікті нығайту бағытында ілгерілеуге әкелуі мүмкін деп сендіруге мәжбүрлейді.

Соңғы жылдары халықаралық қауіпсіздікке біршама өзге көзқарастың себебі болған халықаралық

Кітап: Әлемдік саясаттың жаһандануы. Халықаралық қатынасқа кіріспе

Дәріс: Халықаралық және жаһандық қауіпсіздік

қатынастарға постструктуралистік көзқарастар да талқылануда. Постқұрылымдық жұмыстардың авторлары идеялар, дискурс және «интерпретация логикасы» халықаралық саясат пен қауіпсіздікті түсіну үшін шешуші мәнге ие деген пікірді ұстанады.

Қазақстан әлемдік қауымдастықта ядролық қаруды таратпау бойынша көшбасшы ретінде қарастырылады. Ғаламшарда қуаттылығы бойынша төртінші зымыран-ядролық әлеуеті, Ұлыбритания, Франция, Қытай сияқты елдерді қоса алғандағы арсеналынан асатын 1216 ядролық оқтығы бола тұра, Қазақстан осындай мәртебеден бас тартты, Ядролық қаруды таратпау туралы шартқа қосылды. 1996 жылы БҰҰ қабырғасында Ядролық сынақтарды жалпыға бірдей тыйым салу туралы шартқа қол қойды, 2005 жылы Семейде – Орталық Азияда ядролық қарудан азат аумақ құру туралы шартқа қол қойды. Бұл акцияға БҰҰ лайықты бағасын берді. 2009 жылы БҰҰ Бас Ассамблеясы Қазақстанның бастамасы бойынша 29 тамызды Семей полигонын жабу күні, Халықаралық ядролық сынақтарға қарсы іс-қимыл күні деп жариялау туралы резолюциясын қабылдады. Қазақстанды 2017-2018 жылдарда БҰҰ Қауіпсіздік кеңесінің тұрақсыз мүшелігіне сайлауы Қазақстанның жаһандық бейбітшілік және қауіпсіздік бойынша маңызды проблемаларды шешудегі белсенді рөлін кең халықаралық мойындауы болды.

Қауіпсіздік - бұл ішкі немесе сыртқы қауіп-қатерден немесе объектінің, құбылыстың немесе процесстің деструктивті ықпалда қалу қабілетінен адамның, қоғамның немесе мемлекеттің өмірлік мүдделерін қорғаудың жағдайы.

Ұлттық қауіпсіздік - ішкі және сыртқы қауіп-қатерлерден мемлекеттік қорғау мемлекеті.

Кітап: Әлемдік саясаттың жаһандануы. Халықаралық қатынасқа кіріспе
Дәріс: Халықаралық және жаһандық қауіпсіздік

Кітап: Әлемдік саясаттың жаһандануы. Халықаралық қатынасқа кіріспе
Дәріс: Халықаралық және жаһандық қауіпсіздік
